

מונאש

מצביא יהודי חדשן שנשכח

אם יפנה תאב־דעת אל האנציקלופדיה בריטניקה רבת-המוניטין ויחפש את הערך „מונאש“ יצא מאוכזב וללא מידע, למרות שמדובר במצביא בריטי רם-דרג במלחמת-העולם הראשונה. ולמרות שנושא התעניינותנו הוא גם יהודי, הרי אפילו האנציקלופדיה העברית הקדישה לו פחות משלושים חצאי-שורות (בצירוף תמונה). אפס, מערך זה אנו למדים, בנוסף לנתונים ביוגרפיים תמציתיים ביותר, ש„מונאש היה המפקד היהודי הבכיר ביותר במלחמת-העולם הראשונה.“ עובדה זו ראויה לתשומת-לב, אך אם זה כל מה שיש לומר עליו, אזי מתגנב לליבנו החשד, שמא בכל זאת הצדק עם האנציקלופדיה בריטניקה שהעדיפה לא להזכירו כלל. אף אנו לא היינו מתעניינים בו, לולא הגדירו מחבר אנגלי, שכתב בשנת 1970 ספר הדן בלוחמת-שריון כ„גדול מצביאי מלחמת-העולם הראשונה“¹. אותו מחבר, שהוא בעצמו קצין-שריון שנלחם במלחמת-העולם השניה בחזית איטליה, הגיע למסקנה, כי הבריטים וגם הגרמנים פעלו במלחמת-העולם השניה על-פי רעיונות מיושנים בכל הנוגע ללוחמת-שריון. כדי לגמק השקפתו זו, הוא סקר את תולדות הטנק מראשית הופעתו בשדה-הקרב ועד לימינו אלה (להבות מלחמת-ששת-הימים). מסקנתו היתה, שבמקום להביא לשיתוף-פעולה מאוזן בין כל החילות והזרועות, שבו יתרום השריון את חלקו בכל צורות הקרב, ראו בו עד לקיצוניות מכשיר התקפתי והביאו, לדעתו, להפרדה מקצועית בין השריון לשאר הצבא. מראה זה יצא, כי מפקדי שריון דגולים דוגמת גודריאן ורומל היו למעשה מצביאים „מיושנים“ שמקומם בשדות-הקרב של נפוליון הראשון ולא בעידן המודרני. לעומת זאת ראוי לתואר „מצביא מודרני“ הגנרל היהודי-האוסטרלי מונאש. וזאת משום שהסיק את הלקח הנכון מהכשלונות הבריטיים הראשונים בתחום הפעלת הטנקים במלחמת-העולם הראשונה והכניס את הטנק למסגרת מדעית כמעט של שיתוף-פעולה עם כל החילות, הכוללת הסתייעות מלאה בחיל-האוויר לרבות אספקה בהיטס. לדעת המחבר הבריטי נשכח לקח חשוב זה בתקופה שבין שתי מלחמות העולם, ובסקרו בספרו את הפרק על מלחמת-העולם השניה הוא מעיר כי זוכים להערכה דווקא הפילדמרשל מונטגומרי — על הדרך בה שם קץ להפעלתו הפסולה של השריון הבריטי, והמרשל הסובייטי ז'וקוב — על שהדגים במערכת קורסק, כי טנקים אינם סוסים, אלא פלטפורמות נידות לתותחים.

בטרם נבחן את אמיתותה של השקפה זו ביחס לגנרל מונאש, מן הראוי להביא מספר פרטים ביוגרפיים על האיש: לויטננט-גנרל סיר ג'ון מונאש נולד בשנת 1865 במלבורן שבאוסטרליה למשפחת מהגרים יהודים מפולין. הוא הוסמך על-ידי אוניברסיטת מלבורן כדוקטור להנדסה. בהקדמה לקובץ מכתבי המלחמה של מונאש² כתב העורך, שהיה קצין-המודיעין של הדיביזיה האוסטרלית השלישית כאשר מונאש היה מפקדה, כי מונאש סיים את לימודיו גם לקראת התואר הראשון במדעי

1. Douglas Orgill, *The Tank. Studies in the Development and Use of a Weapon*, London, 1970.

ראה בהקשר זה גם מאמרי „הספד לטנק“, מערכות שריון, מס' 23, יולי 1971. עמ' 40-41.

2. F. M. Cutlack(ed.), *War Letters of General Monash*, Sydney, 1934.

אל"מ (מיל') פרופ' יהודה ואלך

או לנאן (אם להוציא מחשבון זה את הנסיגה האופרטיבית מרצון של הגרמנים ב-1917) ותמיד עלה הדבר במחיר שלא עמד בשום יחס להישגים. רק ביומה הראשון של מתקפת הסום ב-1916 סבלו הבריטים למעלה מ-60,000 אבידות. פיתוח הטנק על-ידי הבריטים לא הביא אף הוא לשינוי עד אביב 1918. במערכת קמברה בנובמבר 1917 נדמה היה אמנם ש, נשבר הקרח, אך בהיעדר תפיסה מגובשת היו הבריטים בעצמם מופתעים מהצלחתו ההתחלתית של השריון ולא עלה בידם לנצל אותה. בסופו של דבר חזר גם בגזרה זו המצב לקדמותו.⁵ כזה היה המצב עד לאביב 1918. אז עשו הגרמנים, שהיו משוחררים מנטל החזית הרוסית, מאמץ עליון להבקיע את קוי בעלות-הברית במערב ושאפו להגיע לידי הכרעה. הדבר כמעט עלה בידם: יריביהם הצליחו בקושי רב לבלום את ההתפרצות הגרמנית החוצה אל השטח הפתוח שמעבר למערכת הביצורים, שהיתה ערוכה לעומק. אט-אט השקיעו הגרמנים את כוחותיהם האחרונים והתישו עצמם במידה כזאת, שבעלות-הברית יכלו לחשוב על מתקפות-נגד. בשלב זה קבע לוויטננט-גנרל מונאש, שעמד בראש הכוחות האוסטרליים אמות-מידה חדשות ללחימה. הניסיון הראשון בכיוון זה נערך ב-4 ביולי 1918 במבצע בקרבת הכפר האמל בגזרת הסום על-ידי צוות-קרב דיביזיוני מוגבר.

אמן, "הקרב הקדור"

הצעתו של מונאש למבצע כפי שהוגשה למפקד הארמיה הרביעית הכילה מספר הנחות בסיסיות:⁶

- המבצע יהיה בעיקרו מבצע של טנקים ועל-כן יש להפעיל לפחות גדוד טנקים אחד אם כי רצוי להפעיל שניים.
- כל מרחב המבצע יוכפף זמנית תחת פיקודו של מפקד דיביזיית-חי"ר אחד.
- תופעלנה ארבע חטיבות-חי"ר. מחציתן תשמשנה להתקפה והמחצית השנייה תחזיק במערך-הגנה בגזרת-הפעולה ותחליף בהמשך את החטיבות התוקפות בהחזקת השטח הנכבש.
- התכנית תושגת על כך שהטנקים יכבשו את השטח ואילו תפקידי-החי"ר שינוע בעקבותיהם יהיו כלהלן:

✱ סיוע בכיבוש מצודות.

✱ טיהור החפירות.

✱ החזקת השטח הנכבש.

- תפקידי הארטילריה יהיו, בנוסף לאש נגד סוללות האויב (אש נ"ס), המפריעות לגייסות האוסטרליים, לכסות באש את מרכזי ההתנגדות של האויב ומטרות נבחרות במיוחד בצירי התקדמות הטנקים. הארטילריה שתוקצה למטרות צמודות תפעל על פי לחי-זמנים ערוך מראש ולוח-זמנים מפורט זה יותאם ללוח-זמנים של התקדמות הטנקים וה-חי"ר. כמות מספקת של ארטילריית-שדה, "אילמת" תוקצה לפני הקרב לעמדות-ירי קדמיות כדי לוודא אבטחה מספקת באש של קו היעדים הסופיים לאחר שיתפס וכדי לפגוע בכל אותם המקומות, מהם יוכל האויב להנחית התקפות-נגד. לשם כך יהיה צורך להקצות בנוסף לארטילריה האורגנית של הקורפוס האוסטרלי עוד ארבע חטיבות תותחנים לפרק זמן של כארבעה ימים.

5. ראה: י' ואלך, "מערכת קמברה", מערכות 202, עמ' 18 ואילך. בלעז: "Set-Piece" Battle.

7. Lieutenant-General Sir John Monash, *The Australian Victories in France in 1918*, London, 1920, p. 44 ff.

הרוח ובמשפטים, וזאת כדי, "להינפש" ממתח לימודי ההנדסה. היתה לו שליטה מוחלטת בשפה הגרמנית וידיעה שימושית בצרפתית. הוא גם קיבל חינוך מוסיקלי ראוי להערכה ונהג לצייר בעיפרון. הוא קרא ספרי היסטוריה, התעניין במחקרים הארכיאולוגיים שהתנהלו בזמנו במצרים ואהב להתבונן בטבע. בגיל 19 הצטרף מונאש למיליציה (צבא-מתנדבים) של מדינת ויקטוריה ובפרוץ מלחמת-העולם הראשונה היה כבר בדרגת קולונל (אל"מ). בשנת 1915 נשלח כמפקד הבריגדה האוסטרלית הרביעית לגליפולי ובעבור שנה עמד בראש הדיביזיה האוסטרלית השלישית בחזית המערבית (צרפת). במאי 1918 הוענקה לו דרגת לוויטננט-גנרל (רב-אלוף) והוא התמנה למפקד הקורפוס האוסטרלי, שמנה בשיאו חמש דיביזיות אוסטרליות, כשאליהן נוספו כמובן כל הגייסות האורגניים של הקורפוס ולעיתים אף צורפו אליו דיביזיות נוספות של הצבא הבריטי ואפילו של חיל-המשלוח האמריקני שהגיע לחזית צרפת. בקרבות לבלית מתקפות-האביב הגרמניות של 1918 ובמעבר למתקפות-הנגד של בעלות-הברית, הוא הצטיין במידה כזאת שישנם רמזים ברורים לכך, שלו נתארכה המלחמה, היה מתמנה למפקד העליון של הכוחות הבריטיים בחזית המערב.³ הוגה-הדעות וההיסטוריון הצבאי הבריטי הנודע, לידל הארט, כתב בדברי ההספד לאחר מותו של מונאש, בשנת 1931 את הדברים הבאים: "לו נמשכה המלחמה עוד שנה, אין ספק שסיר ג'ון מונאש היה מתקדם עד לתפקיד של מפקד ארמיה ויתכן שהיה אפילו מתמנה לתפקיד המפקד העליון. הוא היה ללא ספק בעל כישורי-הפיקוד הטובים ביותר במלחמה מודרנית מבין כל אלה שהיו בעלי תפקידי פיקוד".⁴ עם כניסת שביתת-הנשק לתוקפה הוטלה על מונאש המשימה לארגן את חזרתם הביתה של החיילים האוסטרלים מכל חזיתות-המלחמה (ולא רק מאירופה). אחר-כך חזר לחיים אזרחיים והתמנה ליושב-ראש ועדת החשמל של מדינת ויקטוריה שבאוסטרליה. הוא היה גם פעיל בתחום החיים היהודיים, אהד את הרעיון הציוני ושימש נשיא-כבוד של הפדרציה הציונית האוסטרלית.

הטראומה של מלחמת-החפירות

כל הצדדים הניחו שהמלחמה, שפרצה ב-1 באוגוסט 1914, תהיה מלחמה קצרה ועל-כן אומנו כל הצבאות בתקופה שקדמה לה לקראת מלחמת-תנועה מהירה. אך, מאחר שהצבאות היו מחד-גיסא המוניים ומנו במדינות הגדולות מיליונים רבים של חיילים, ומאידך גיסא נעדרו האמצעים הטכנולוגיים, לבד ממסילות-הברזל, כדי לגייס המונים אלה בצורה תכליתית לצרכי קרב-תנועה, קפאו החזיתות החל מתחילת אוקטובר 1914, תחילה במערב ובהמשך גם בשאר זירות-המלחמה. המלחמה הפכה להיות מלחמת-חפירות סטטית כאשר הביצורים, המכשולים ועוצמת-האש היו בעלי התפקיד הראשי. מאמצי שני הצדדים היריבים לשבור קיפאון זה ולהגיע להכרעה בעזרת מלחמת-תנועה עלו בהשקעת אמצעים רבים ובאבידות עצומות והיו ללא-הועיל. גם פיתוח אמצעי-לחימה חדשים ביבשה, באויר ובים לא שינה עד אביב 1918 את המצב באורח משמעותי. קוי החזית הוזזו בכל מקרה רק בכמה מאות מטרים לכאן

3. כך למשל בזכרונות המלחמה של ראש ממשלת בריטניה לוד ג'ורג'.

4. Cutlack, pp. VIII-IX.

● יש לערום מצבורי ציוד הנדסי בכמות מספקת ולהניח אותם קדימה ככל האפשר לשם ביצור המערך החדש.

● יש להקצות מראש מטוסי-תצפית, מטוסי-יירוט ומפציצים מנמיכי-טוס.

● הכרחי להנחית מסכי-עשן מתוחחים ומרגמות כדי למנוע תצפית אויב מהעמדות שעל הרמה מצפון לנהר סום אל גזרת-הפעולה.

● הכרחי להקצות מראש לפחות פלוגת טנקים אחת או שתיים כדי לאפשר אימון ותרגול של שיתוף-פעולה בין החי"ר לטנ"קים. הכרחי לפתח מערכת קישור ומגע בין כל מפקדי הטנקים למפקדי החי"ר לפני המבצע ובמהלכו.

לסעיף אחרון זה סיפור מיוחד משלו: כשנה קודם לכן בקרב ליד בילהקור, נכשל שיתוף-הפעולה בין הדיביזיה האוסטרלית הרביעית לבין הטנקים כישלון חרוץ וכתוצאה מכך נגרמו לרגלים האוסטרלים אבידות כבדות ונוצר יחס של חשד ואפילו של שלילה מוחלטת בין שני החילות. הכישלון היה אז בחלקו תוצאה של טנקים בלתי-אמינים מבחינה מכנית, בחלקו תוצאת חוסר הניסיון של צוותי-הטנקים ובחלקו תוצאת ליקויים בעבודת המטה. בינתיים הוכנסו לשימוש דגמי-טנקים משופרים, וגם לעבודת-המטה הדרושה לשיתוף-הפעולה בין החי"ר לשריון הקדיש מונאש תשומת-לב רבה יותר. הוא יצר מסכת יחסים אישיים הדוקה ביותר עם מפקדי קורפוס הטנקים הממלכתי, למד מהם הלכה למעשה על כושרם של כלי-השריון החדשים ובריר עמם הבהר היטב את כל הסוגיות המבצעיות, הטקטיות והלוגיסטיות. הוא החליט, על פי עיקרון פסיכולוגי נכון, להטיל דווקא על הדיביזיה הרביעית את ביצוע מבצע האמל. בזכרונותיו כתב: "על פי העיקרון של הרגעת עצביו של רוכב שהופל מסוסו על-ידי כך שיעלה מחדש לאוכף וימשיך בציד, היה זה חשוב במיוחד לגמול את הדיביזיה הרביעית מדיעותיה הקדומות".⁹ למטרה זו הובלו הגדודים בזה אחר זה למקום שקט בעורף החזית כדי ל"השתעשע" יום תמים עם הטנקים. הטנקיסטים אירחו את החי"ר ובהפסקות שבין ההדגמות הפורמליות של תבניות-הקרב יכלו הרגלים לעלות על הטנקים להנאתם ולעיתים הורשו אפילו לנהוג ב"מפלצות". מפקדי-המחלקות ומפקדי-הפלוגות של החי"ר נפגשו עם קציני השריון ודגו יחד בכל הבעיות האפשריות עד שהגיעו לסיכום משותף. הוכנו התקפות גדודיות יוזמות ותור-גלו שוב ושוב. דגלים אדומים ביימו את קני-מכונות-היריה של האויב; מכשולי-תיל של ממש נפרסו ונפרצו על-ידי הטנקים; נחפרו תעלות והטנקים הדגימו את כושר הצליחה שלהם ואת יכולת מתן האש לארכן; החי"ר אומן לסמן לטנקים את מיקומן של מצודות, שערכו את התקדמותן או הטרידו אותן, על-ידי ירי רימוני-רובה לעברן, כך שהטנקים יוכלו להסתער על מצודות אלה ולמעוך אותן בנחליהם.

מפגש משותף זה בין אנשי החי"ר לאנשי השריון, לא זו בלבד שהיה בו תרגול לקראת הקרב בעתיד אלא אף הביא לשינוי במורל הגייסות. דווקא מהדיביזיה הרביעית התפשטה בכל הקורפוס השמועה על אודות הדברים המופלאים שטנקים מסוג-ליים לעשות. כל טנק שצורף לפלוגת-חי"ר כדי לסייע לה קיבל ממנה כינוי-חיבה שנרשם על דפנותיו. במקביל לובנו בעיות

טקטיות ומבצעיות בין הקצינים האוסטרלים הבכירים לבין הקצונה הבכירה של קורפוס הטנקים. מונאש קבע שני עקרונות חדשים לתפעול המשותף של שריון וחי"ר: ראשית, לכל טנק התייחסו מהבחינה הטקטית כאל נשק של חי"ר. מהרגע שנכנס לקרב ועד להשגת היעד הוא היה תחת פיקודו האישי של מפקד החי"ר לו הוקצה. שנית, על הטנקים הפרוסים היה להתקדם בקו אחד עם החי"ר ולהתקרב ככל האפשר אל מסך-האש-הנייד.¹⁰ דבר זה עלול היה לסכן במידת מה את הטנקים, הגבוהים בהרבה מהרגלים, בכך שיפגעו מפגזים קצרים (ולכן נמוכים יותר) של האש המחפה. מומחי-שריון, בהם נועזו, סברו שלא יהיה זה מעשי עבור הטנקים להיצמד אל מסך-האש-הנייד. על כך כתב מונאש: "קרב האמל הוכיח שהיה זה בכל זאת מעשי".¹⁰ הוא גם קיים מה שאנו מכנים היום קבוצת דיון מוקדם. נטלו בו חלק המפקדים הבכירים וראשי-האגפים במטה. שם הוא הסביר את פרטי התכנית ויודא שכל הנוכחים אכן מפרשים באופן זהה את כל הפקודות שניתנו. הוא עודד שאלות, סילק אי-הבנות ואיפשר לברר וללבן השקפות סותרות שנבעו מראיה טכנית שונה של החילות והשירותים. כל השאלות שהיו שנויות במחלוקת הזכרנו בו-במקום. מונאש הדגיש כי: "לתכנית-הקרב שגובשה כך, לא הורשו בהמשך שום שינויים בכל התנאים והיו מפתים ככל שהיו. קביעות זו של התכנית נטעה אמון בכל העוצבה וסייעה לעבודתם של כל מפקד וקצין-מטה. היא מנעה את הנהגת המגונה של דחיית המבצע עד הרגע האחרון האפשרי, אלא אם כן פקודה-נגדית מגבוה חייבה פעולה שונה. היא היוותה גורם רב-עוצמה ברווח זמן, שהיה על-פי-רוב קצר מדי להכנות הנרחבות ההכרחיות".¹¹ את התכנית ל"קרב סדור" הגדיר מונאש כלהלן: "תכנית מושלמת לקרב מודרני דומה לפרטיטורה של יצירה תזמורתית. כאשר היחידות השונות והחילות הם כלי-הנגינה והמשימות שהם מבצעים הן קטעי-הנגינה המיוחדים שלהם. כל יחידה ויחידה חייבת לבצע את כניסתה בדיוק ברגע הנכון ולנגן את קטעה במסגרת ההרמוניה הכללית. כל התכנית מבוקרת על-ידי לוח-זמנים מדויק אליו חייב להתאים עצמו בדייקנות כל איש חי"ר, כל תותח כבד או קל, כל מרגמה ומקלע בינוני, כל טנק וכל מטוס. אם לא כן — ישרור חוסר-הרמוניה אשר יפגע בהצלחת המבצע ויגדיל את מחירו".¹²

אכן, מבצע האמל היה ראשון המבצעים בצד בעלות-הברית שפעל במלואו מתחילתו ועד סופו בהתאם ללוח-הזמנים המתוכנן וללא תקלות. היה זה מפגן של עבודת-צוות מושלמת. כל המבצע הסתיים ב-93 דקות. 1,500 חיילים נלקחו בשבי. שני תותחי-שדה, 26 מרגמות ו-171 מקלעים נלקחו ללא אבידות האוסטרלים הסתכמו ב-800 נפגעים מכל הסוגים, מרביתם פצועים קל, ואילו מספר נפגעי האויב היה כ-3,000. הטנקים ענו על הציפיות ומתוך 60 הטנקים שהשתתפו במבצע, נפגעו שלושה בלבד ואף אלה הגיעו בלילה הבא בכוחות עצמם, לאחר שתוקנו במקום, אל נקודת הריכוז.

הדי הצלחת המבצע הביאו לידי כך שהמטכ"ל הבריטי הוציא

9. בלע"ז: barrage.

10. מונאש, שם, עמ' 50.

11. שם, עמ' 51.

12. שם, עמ' 56.

חידושי מונאש

מבצע האמל היה הראשון בו השתמשו במטוסים כדי לספק לגייסות בקו הקדמי תחמושת קלה. התברר כי לצורכי התבססות בשטח הנכבש האמצעי היעיל והמהיר ביותר לקדם פני התקפת נגד של האויב הוא מיקום מספר מקלעים בינוניים, המיועדים לכך מראש, בעמדות מפתח לשם כיסוי באש של כל הגישות בחזית החדשה. בהתאם לתפיסה זו נבחרו עמדות מתאימות על גבי המפה ונקבעו צוותי-מק"ב (במקרה זה מקלעים בינוניים מדגם „ויקריס“) שתפקידם הבלעדי היה לנוע תוך כדי הקרב היישר אל המקום המיועד, להתחפר ולמנוע כל ניסיון של האויב להנחית התקפת-נגד בעודו באיכו. הקושי העיקרי בהפעלת מקלעים אלה היה נעוץ בכמות העצומה של התחמושת שנדרשה לשם הפעלתם היעילה. תפקיד אספקת התחמושת הוטל עד כה על אנשי חי"ר ששימשו כסבלים. נדרשו שני חיילים כדי לשאת ארגז תחמושת אחד בן 1,000 כדורים, שמק"ב הוציא תוד פחות מחמש דקות. סבלים אלה נאלצו לנוע ארבעה עד שישה ק"מ הלוך ושוב על-פי רוב בשטח גלוי לתצפית ואש ולכן היה שיעור האבידות בקרבם גבוה למדי. מונאש החליט לפתור את בעיית התחמושת באמצעות אספקה בהיטס. מרבית המטוסים של טייסת הקורפוס היו מצוידים במתלים לפצצות בעלי מנגנוני-שחרור. לא היה צורך במקוריות מיוחדת כדי להתאים מתלים אלה לנשיאת ארגזי תחמושת ולאפשר שחרורם במועד ובמקום המתאימים. כל מה שהיה נחוץ הוא לקבוע בדרך של ניסוי את גודל המצנח ואת צורת חיבורו לכל תיבת תחמושת, כך שהיא תגלוש לאיטה מן האויר ותנחת על הקרקע ללא חבטה יתירה. דבר זה נפתר ע"י אחד הטייסים של הקורפוס האוסטרלי. התרגולת היתה פשוטה למדי: כל צוות-מק"ב בהגיעו ליעדו פרש על הקרקע יריעת-בד דמוית האות וי (V — כדי לסמן ויקריס) על מנת לציין לטייסים את המקום בו דרושה התחמושת. הטייסים התאמנו בהצנחת התחמושת מגובה של 1,000 רגל והגיעו לכך, שהיא תנחת במרחק של פחות מ-100 מ' מהמקום הנדרש. בקרב האמל סופקו בדרך האויר לפחות 100,000 כדורים תוך היסכון ניכר של מאמצים ושל חיי אדם.

מיד בחוברת-הדרכה את הנוסח המלא של פקודת-המבצע האוסטרלית על כל נספחיה: כל שלבי הכנת התכנית ופרטיה בצירוף מסקנות רשמיות. בסעיף הסיכום של המסמך נכתב: „הצלחת המתקפה הושגה הודות לגורמים הבאים:

- תשומת-הלב והמיומנות ביחס לכל פרט של התכנית על-ידי מטות הקורפוס, הדיביזיה, הבריגדות והגדודים.
- שיתוף-הפעולה בין החי"ר לבין המקלעים הבינוניים, הארטילריה, הטנקים וחיל-האויר.
- ההפתעה המוחלטת של האויב כתוצאה מן האופן בו נשמר המבצע בסודיות עד לשעת ה-„ש“.
- אמצעי-הזהירות שננקטו בהצלחה ושכתוצאה מהם לא ניתנה לאויב כל אתרעה על-ידי פעילות מוקדמת שחרגה מן השגרה.

- האש נ"ס היעילה ומסך-האש-הנייד המדויק.
 - המיומנות והמרץ בתפעול הטנקים ותשומת-הלב לכל פרט כדי להביאם לקו-הזינוק.
 - ואחרון, אך חשוב מכולם — המיומנות, ההחלטיות ורוח-הלחימה המצויינת של חיל-הרגלים בביצוע ההתקפה.¹³
- מבצע האמל היה מבצע בעל היקף מוגבל בהשוואה למבצעים שקדמו לו במלחמת-העולם הראשונה ובהשוואה אלה שבאו בעקבותיו לקראת סוף המלחמה. קביעה זו נכונה לגבי גודל הגייסות שהופעלו, אך בשום פנים ואופן אינה נכונה ביחס לגודל השטח שנכבש או לגודל השלל שנלקח. למרות שרק שמונה גדודי חי"ר נטלו חלק פעיל במבצע (ונה פחות מדיביזיה תקנית של אותו זמן), הרי השטח שנכבש היה גדול פי ארבעה מזה שהוכתב לדיביזיה באורח רגיל בקרבות היוזמים של 1917. היחס המספרי של שבויי האויב לאבידות האוסטרלים היה טוב בהרבה מזה שהורגלו אליו בעבר. מונאש סבר ששני סטנדרטים חדשים אלה נבעו במישרין מאופן תפעול הטנקים. למרות שמבצע האמל היה בעל היקף מצומצם יחסית, הרי שבשל חידושו, הוא שימש כדגם לכל המבצעים הבאים של הקורפוס האוסטרלי וללא ספק גם לארמיות ולקורפוסים אחרים.

באותו קרב הופעל גם לראשונה בקנה-מידה נרחב ובהצלחה תכסיס שהיה נקוט קודם-לכן רק בשעת פשיטות של חבורות קטנות אל תוך חפירות האויב: סוגי התחמושת הארטילרית היו רבים ומגוונים; בין היתר עמדו לרשות הארטילריה גם פגזי-עשן ופגזי-גז-מרעיל. בעוד שפגזי-העשן נועדו לפתח ענן עשן לשם יצירת מסכי-עשן, אך היו בלתי-מזיקים לחלו-טין, הרי פגזי-הגז-המרעיל כמעט ולא ייצרו כל עשן, אך פלטו גז ממת וניתן היה להבחין בהם לפי הריח שהפיצו. מונאש הורה לתותחנים לירות בשעת הנחתת אש-הטרדה בתקופות שגרתיות של חוסר פעילות מתקפתית, שני סוגי פגזים אלה במעורב, וע"י כך ליצור אצל האויב את הרושם שפגזי-עשן מלווים תמיד גם בפגזי-גז. התוצאה היתה, שגם ללא אבחנת הריח המיוחד לפגזי-הגז, חבש האויב מייד כל אימת שנורו פגזי-עשן, את מסכות-הגז שלו כדי להתגונן מפני הרעלת-גזים. ביום המערכה עצמו נורו פגזי-עשן בל ב,ד, כדי לא להכביד על הגייסות האוסטרליים, ואילו האויב שהורגל לתערובת, חבש את מסכות-הגז, דבר שהגביל את ראייתו, הכביד על חופשי-פעולתו וצימצם את כושרו להתנגד. ואכן, ב-4 ביולי 1918 הוכיח תכסיס זה את עצמו וחיילים גרמנים רבים נלקחו בשבי בעוד המסכות על פניהם.

כאשר נהדפו הגרמנים לאחור בהמשך מבצעי קיץ 1918, השאירו מאחוריהם צוותי-מקלעים-בינוניים מוסווים היטב, שנועדו לשבש ולהשקות את התקדמות צבאות בעלות-הברית. מונאש נתן את דעתו גם למטרד זה והנהיג שני חידושים: ראשית, הוא ויתר על ניהול האש הארטילרית הסוללתית וכפף פלגות (2 תותחים) תחת פיקודם הישיר של מפקדי ה"ח"ר כדי לאפשר לאלה להעסיק באש ישירה כל קן-מק"ב שיעכב בעד ההתקדמות. שנית, הוא עמד על כך שכל סוללת תותחים תישא עימה עשרים אחוזים של פגזי-עשן. הוראה זו עוררה גל של מחאה מצד התותחנים. לדעתם כל פגז שאינו חנ"מ או רסיק-אוויר פירושו הפסד של עוצמת-הרס ולכן פגז מבוזבז. זאת היתה דוקטרינת בית-הספר לתותחנות (מונאש העיר באירוניה, שהוא מקווה שהניסיון שנרכש בתקופה זו בשימוש נרחב בפגזי-עשן נגד מקלעים בינוניים יוליך לשינוי דוקטרינה זו). בפועל הוכיחו פגזי-העשן את מלוא-ערכם בסנורם את המק-לענים הגרמנים. מספר פגזים כאלה שהונחתו בתבונה מיסכו את התקדמות ה"ח"ר ואיפשרו לשטוף את עמדת המק"ב מהאגפים או אפילו מן העורף. דווקא שני מפקדי דיביזיה אוסטרלים, שבאו בעצמם מקרב חיל התותחנים, היו התומכים הנלהבים ביותר בטקטיקה זו.¹⁴

כאשר תיכנן מונאש את מבצעו הבא במסגרת של קורפוס, בו נטלו חלק פעיל ארבע דיביזיות (כלומר שתיים-עשרה בריגדות), ובו היו צריכות לפעול בשלב הראשון שתי דיביזיות ובשלב השני שתי דיביזיות הנותרות תוך כדי מעברן דרך הקודמות, ניצב לפני בעיות קשות של היערכות. בעיות אלו יודגמו על הצד הטוב ביותר בעזרת הדיאגרמות שלהלן.

הבעיה לה ביקש מונאש למצוא פיתרון היתה: לו ערך את

דיאגרמה א: היערכות סופית עם תום הקרב

כיוון האויב ↑	קריתחום בין הדיביזיות	(הדיביזיה ה-5) חט' 15 — חט' 8 חט' 14	(הדיביזיה ה-4) חט' 12 — חט' 4 חט' 1
	קורהחזית לפני הקרב	(הדיביזיה ה-2) חט' 7 — חט' 5	(הדיביזיה ה-3) חט' 9 — חט' 11
	חט' 6 (בחפירות-ההגנה) (ההתחלתיות)	חט' 10 (בחפירות-ההגנה) (ההתחלתיות)	

דיאגרמה ב: היערכות בגמר שלב א' ולפני תחילת שלב ב'

כיוון האויב ↑	קריתחום בין הדיביזיות	(הדיביזיה ה-2) חט' 7 — חט' 5	(הדיביזיה ה-3) חט' 9 — חט' 11
	קורהחזית לפני הקרב	חט' 6 (בחפירות-ההגנה)	(הדיביזיה ה-4) חט' 12 — חט' 4 חט' 1
	חט' 6 (בחפירות-ההגנה)	חט' 10 (בחפירות-ההגנה)	

הכוחות בשטח ההמתנה כשהם מדורגים לעומק לפי סדר כניסתם לקרב, היו דיביזיות שהוטל עליהן לכבוש את היעד הסופי (4 ו-5) נמצאות רחוקות ביותר מקו החזית ההתחלתית והיה עליהן לעבור ביום הקרב — כולל הלחימה עצמה — מרחק של כמעט 20 ק"מ. פירוש הדבר, שדווקא אותם הגייסות שנדרשו לבצע התקפה בלתי-יוזמה תוך ניצול הישגיהן של הדיביזיות בשלב א' היו מגיעים אל הלחימה, כאשר הם כבר תשושים מהתנועה למגע. למרות שניהול מערכה תוך דילוג כוח דרך כוח אחר¹⁵ הוא מהתמרוזים המסובכים ביותר, החליט מונאש לבצע דילוג כפול¹⁶ בכך שגם לקראת שלב א' יבוצע דילוג כוח דרך כוח בשטח היערכות, כפי שמראה דיאגרמה ג'. היה בכך אמנם סיבוך נוסף, אך בסופו של דבר הוגבל מסעי-ההתקרבות של כל הכוחות למרחקים סבירים, שמנעו עייפות יתר מהגייסות בטרם קרב.

כשהועמד מונאש בפני הברירה שבין ביצוע תמרון מסובך, המעמיד דרישות גבוהות ביותר בפני האינטליגנציה של הגייסות ודורש שיתוף פעולה מירבי מכל המטות הנוגעים בדבר החל בקורפוס וכלה בבריגדות ובגדוד, לבין הטלת מאמץ צעידה כבד על חייליו, בחר איפוא ב"דילוג הכפול" כדי לחסוך בכוחות חייליו, תוך הישענות על הבנתם, רמת

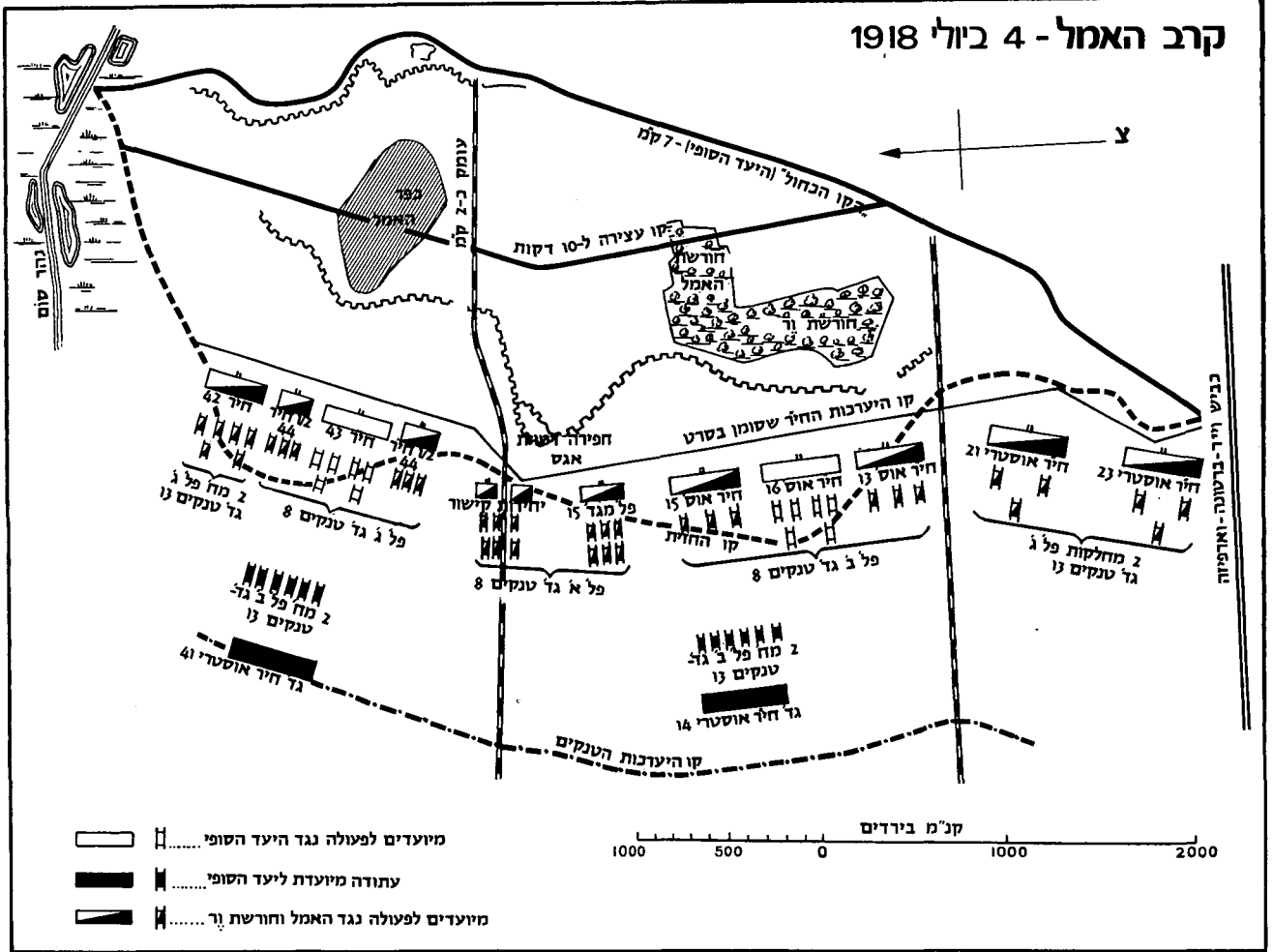
14. שם, עמ' 169.

15. בלע"ן: Leapfrog.

16. בלע"ן: Double Leapfrog.

17. לכל עניין ה"דילוג הכפול" ראה: מונאש, שם, עמ' 92-95.

קרב האמל - 4 ביולי 1918

כמה מעקרונותיו של מונאש

המעיון בוכרונותיו של גנרל מונאש ימצא לאורך כל הספר בצד סיפורי-המעשה של נצחונות האוסטרלים בצרפת בשנת 1918 גם הזכרתם של עקרונות ששימשו נר לרגליו של מונאש. בחלק מהם כבר עסקנו עד כה, אך מן הדין להזכיר מספר עקרונות נוספים, ולאו דווקא לפי סדר חשיבות כלשהו.

על קביעת קווי-תיחום בין גופי-צבא • „לדעתי תמיד בלתי-רצוי לבחור בתואי טבעי או מלאכותי בולט — כגון נהר, נקיק, רכס, כביש או קו-מסילת-ברזל — כגבול אחריות“, כתב מונאש בעקבות ניסיון מר שהיה לו בעניין. „הדבר יוצר מיד אחריות מפוצלת ומצריך בנקודה קריטית מידה של שיתוף-פעולה שקשה לצפות לה בין שני מפקדים עצמאיים. עדיף על כן למקם יחידה, גדולה או קטנה, לרוחב התואי, כדי ששני צדדיו יבואו תחת שליטתו של מפקד אחד ויחיד“.¹⁷

17. שם, עמ' 74. — מן הדין להזכיר שגם צה"ל למד לקח זה בדרך הקשה. למשל, קביעת כביש מגידל — בית גוברין ערב פלישת הצבא המצרי ב-1948 כקרת-יחום בין חט' הפלמ"ח „הנגב“ לבין חט' „גבעתי“ היו לו תוצאות חמורות ואין זה מקרה יחיד בתולדות צה"ל.

אימוניהם והמשמעת שלהם. אין לשכות, שהיתה זו החלטה קשה ורבת אחריות, כי בעוד שהדילוג הראשון (כולל מעבר כוח דרך כוח) בוצע עם פתיחת המערכה, הרי הדילוג השני (אף הוא כרוך במעבר כוח דרך כוח) הוצא אל הפועל כבר בעיצומו של הקרב על כל תהפוכותיו. תוצאות הקרב שהחל ב-8 באוגוסט 1918 הצדיקו את החלטתו של מונאש.¹⁷

דיאגרמה ג: היערכות הכוחות בשטח היערכות

כיוון האויב ↑	(הדיביזיה ה-3)	קו החזית לפני הקרב	(הדיביזיה ה-2)
	חט' 10 (בחפירות-ההגנה)	קו החזית לפני הקרב	חט' 6 (בחפירות-ההגנה)
	חט' 12 (הדיביזיה ה-4)	קו החזית לפני הקרב	חט' 15 (הדיביזיה ה-5)
	חט' 4 (הדיביזיה ה-4)	קו החזית לפני הקרב	חט' 8 (הדיביזיה ה-5)
	חט' 1 (הדיביזיה ה-3)	קו החזית לפני הקרב	חט' 14 (הדיביזיה ה-5)
	חט' 9 (הדיביזיה ה-3)	קו החזית לפני הקרב	חט' 7 (הדיביזיה ה-2)
	חט' 11 (הדיביזיה ה-3)	קו החזית לפני הקרב	חט' 5 (הדיביזיה ה-2)

קו החזית לפני הקרב

יעודו של חיל הרגלים • „פיתחתי תיאוריה שהתפ-
קיד האמיתי של חיל הרגלים איננו לבובו עצמו במאמצים
גופניים של גבורה, ואף לא להיפגע באש חסרת הרחמים של
מכונות-היריה, וגם לא להשחיל עצמו על כדונים עוינים או
להיקרע על מכשולי האויב, כי אם להיפך, להתקדם בחיפוי
מירבי אפשרי של פריסה מירבית של משאבים מכניים, בצורת
תותחים, מקלעים בינוניים, טנקים, מרגמות ומטוסים; להתקדם
תוך עיכוב מוערי ולהיות משוחרר ככל האפשר מהחובה לפלס
את דרכו תוך כדי לחימה; לצעוד בהחלטיות ומבלי
להתחשב ברעש ובמהומה של הקרב לעבר היעד שנקבע,
ושם עליו לגונן על השטח שנכבש ולהחזיק בו. ועליו לקטוף
את פרי הניצחון בצורת שבויים, תותחים ומצבורי נשק”¹⁹.
אכן, מבצעיו של מונאש בשנת 1918 היו מופת לתפיסה זו,
כאשר הושגו נצחונות באבידות מזעריות לא רק הודות
לתכנון מעולה, אלא גם בשל הקצאת משאבים ואמצעי סיוע
בהיקף נרחב ל-חי”ר הפועל.

הפתעה • מונאש היה מודע להשפעה המכרעת של גורם
ההפתעה על השגת הניצחון. הוא ציין בזכרונותיו שעקרון
ההפתעה היה מוכר מימי-קדם, אולם יושם אך מעט בשנים
הראשונות של מלחמת העולם הראשונה. הוא עשה איפוא
מאמצים רבים לנצל גורם זה. כבר הזכרנו למעלה כיצד הונה
את הגרמנים ואילצם לחבוש מסכות-גז. תדיר חשב על מציאת
אפשרויות הונאה. לא יפלא, איפוא, כי הקדיש תשומת-לב רבה
לשמירת הסודיות ואף הפיץ תזכיר מיוחד בנידון בקרב הקור-
פוס שבפיקודו. הסוואת גייסותיו וכוונותיו מילאה תפקיד נכבד
במסכת שיקוליו. הוא גם הקפיד להפיץ שמועות-שוא כדי שיגיעו
בסופו-של-דבר לידיעת האויב. בין יתר האמצעים אף הורה
לייצר טנקי-דמה שהצגתם הטעתה את הגרמנים באשר לעוצמת
הטנקים הממשית שעמדה לרשותו.

קבוצות תכנון, דיון ופקודות • כבר הזכרנו בקשר
להכנות לקרב האמל את הנהגת קבוצת הדיון המוקדם ע”י
מונאש. אכן, מאז נטל את הפיקוד על הקורפוס האוסטרלי
לידיו, נהיו קבוצות התכנון, הדיון והפקודות לנוהג של קבע.
הן הפכו למכשיר יעיל בעיצוב אחידות המחשבה והשיטה
הטקטית בכל הקורפוס. בהן נפגשו פנים-אל-פנים מפקדים
וקציני-מטה שקודם לכן ראו זה את זה אך לעיתים נדירות
ובכך אופשרו חילופי-השקפות באופן נרחב ומועיל שתרמו
רבות ליצירתה של עבודת-צוות ולשיפורה. מונאש ציין, כי
הכנתן של ישיבות אלו, כדי שתהיינה תכליתיות, היתה כרוכה
במאמץ רב, אך לדעתו היה זה מאמץ כדאי. בהזדמנויות אלו
שמע כל מפקד או קצין-מטה לא רק על המשימות שהוטלו
עליו ועל יחידתו, אלא גם מה הן הפקודות שניתנו לעמיתיו.
בכך יכול היה בשעת הצורך לשקול את השפעת הפעולות של
האחרים על פעולותיו שלו. מאחר שהקצינים הבכירים של
הארטילריה הכבדה, הטנקים ושירות האויר היו נוכחים ודנו
עימם בכל ההיבטים של הפעלת זרועם, הורחב באורח מתמיד
היקף הידע אודות הטכנולוגיות של החילות האחרים.

ריכוז המאמץ • היה זה מושכל ראשון, כפי שכבר
הזכרנו בדינונו אודות יעודו של חיל הרגלים, שאפילו
במקרה שתפעלנה שתי דיביזיות בלבד, מתוך קורפוס שמנה

בפרק-זמן מסוים שבע דיביזיות, ינתן לשתי דיביזיות אלו
סיוע של כל האמצעים של הקורפוס כולו. פירוש הדבר,
שלצורך מבצע כזה יופעלו לא רק כל הארטילריה, כל הטנקים
וכל המטוסים, אלא יעמידו לרשותן גם את יחידות הפלסים
והמקלעים הבינוניים של כל שאר הדיביזיות. כך הופעלו למשל
בחזית התקפה של שתי דיביזיות (ברוחב של 6000 מ') 256
מקלעים בינוניים מדגם ויקרס. מג”ד גרמני שנפל בשבי, הודה
שעוצמת אש כזו שיתקה את גדודו ונטלה ממנו כל יכולת
פעולה. אמנם אין לשכוח, שנקיטת שיטה כזו העמיסה עומס רב
על יחידות ועוצבות הסיוע והשירותים. ובעוד שדיביזיות-
ה-חי”ר נהנו מתקופות מנוחה לסירוגין, הרי יחידות אלו
נמצאו באורח כמעט רצוף בפעילות קרבית.

קידום • אם כי הכוח האוסטרלי היה חלק אינטגרלי של
צבא הקיסרות הבריטית, הוא היה שונה במספר תחומים מצבא
זה. על פי נוהג הצבא הבריטי לא עודדו עליית חוגרים אל
שורות הקצונה. ובאותם המקרים שחרגו מכלל זה, נאסר איסור
מוחלט שחוגר יעלה לדרגת קצונה ביחידה בה שירת כחוגר.
לדברי מונאש, „היה זה נדיר שיוכר שירותו המצטיין של חייל-
מן-השורה; אך היה זה בלתי-אפשרי להשיג עבורו מינוי
בעוצבתו שלו”. אולם בצבא האוסטרלי סטו, כאמור, מנוהג זה.
טוראים, רבי-טוראים וסמלים שהראו כושר-למנהיגות בתנאי-
קרב יועדו לקידום. אם רמת השכלתם היתה טובה, קיבלו
מינוי-קצונה מיד כשהתפנה תקן. במקרה שחסרה השכלה
נאותה, נשלחו המועמדים לקצונה לאוקספורד או לקמברידג’
לשם שיפור ידיעותיהם הכלליות והצבאיות. לכן לא היו בצבא
האוסטרלי כת של קצינים ואף לא פער חברתי. במקרים רבים
עלו אנשים ממוצא חברתי נמוך שהשתייכו למעמד בעלי-
המלאכה מטוראים למג”דים במשך המלחמה. מונאש הדגיש
שלא זו בלבד, שיעילות הכוח האוסטרלי לא ירדה בשל כך,
אלא נהפוך הוא, כל הצבא האוסטרלי מוין כאילו באורח
אוטומטי למנהיגים ומזנהיגים בהתאם לסגולותיו האישיות של
כל פרט ומכך גם צמח יחס מופלא של הבנה ביניהם.²⁰

סיכום

קשה שלא להצביע על גילוי אחד המייחד את זכרונותיו של
לויטננט-גנרל סיר ג'ון מונאש מכל שאר ספרות הזכרונות של
מלחמת העולם הראשונה. בכל שאר ספרי-הזכרונות נאלצים
כותביהם להסביר ולתרוץ כשלונות במהלך פעולותיהם. על-פי-
רוב מוסברים הללו על ידי כך שמטילים דופי במישהו. תדיר
נשמעים דברי ביקורת על הדרג הממונה, שציווה דברים שלא
ניתנים לביצוע או שלא העמיד לרשות המבצע את האמצעים
הדרושים לשם הצלחת הביצוע. אך לעיתים גם מושמעים
דברי-קטרוג על הדרגים הכפופים שהכשילו את הביצוע
מסיבה זו או אחרת. הבולט בזכרונות המלחמה של מונאש הוא
היעדר ביקורת בשני הכיוונים. זעיר פה, זעיר שם יש הערות
על יחידות או עוצבות באגפים, שפיגרו אחר קצב ההתקדמות
של האוסטרלים. אך גם כאשר דברים אלה מושמעים, יש תמיד
בצידם הסבר סלחני ולעולם לא מאשים או מקנטר. אכן, ברור
בעליל, שמונאש המצליח אינו זקוק להטלת דופי במישהו.
■ שכן אין הצלחה כהצלחה עצמה!